

УДК 342.851

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.28>

ДИСКРИМІНАЦІЙНІ ЦЕНЗИ ЯК РІЗНОВИД АРХАЇЧНИХ ЦЕНЗІВ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРАВІ

Марчук М.,

*аспірантка відділу конституційного та муніципального права
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України*

ORCID: 0009-0004-7845-4931

Марчук М. Дискримінаційні цензи як різновид архаїчних цензів у конституційному праві.

Вказується, сучасні процеси вітчизняного державотворення, незважаючи на військову агресію росії, характеризуються подальшим напрацюванням та впровадженням у практику державного будівництва демократичних засад формування органів державної влади та місцевого самоврядування. За цих обставин актуальною та такою, що потребує детального вивчення, виступає проблема правової природи цензів.

Стаття присвячена дослідженню конституційно-правової природи дискримінаційних цензів. В роботі дається їх загальна характеристика та здійснюється аналіз застосування таких їх різновидів як: майновий (податковий) ценз, за якого право приймати участь у процесах державного будівництва пов'язується з наявністю у громадянина нерухомості чи сплатою ним податків; гендерний (статевий) ценз, коли право участі у процесах державотворення, в тому числі й формуванні представницьких органів публічної влади, належить тільки особам чоловічої статі і воно не визнається чи визнається на дискримінаційній основі за особами жіночої статі. В дослідженні звертається увага також на расовий ценз і ценз національності (етнічний ценз), за яких право претендувати на отримання посад в органах публічної влади мають лише громадяни певної раси чи національності; розкривається релігійний ценз, коли право брати участь в управлінні державними справами, обирати і бути обраним до представницьких органів публічної влади мають або не мають особи, які сповідують певну релігію чи релігійні діячі. Аналізуються в статті й революційний та партійний цензи, за яких право участі у процесах державного будівництва мають лише особи, які приймали участь у революції чи є членами певної партії, або ж навпаки для таких осіб право брати участь в управлінні державними справами обмежується.

В роботі робиться висновок, що Україна в цілому належно вивчила зарубіжний досвід щодо регулювання дискримінаційних цензів, та на національному рівні намагається не допустити впровадження тих з них, які не відповідають міжнародним правовим стандартам, традиціям національного державотворення та менталітету українського народу.

Ключові слова: Конституція України, конституційне право, державотворення, процеси державного будівництва, цензи, виборчі цензи, дискримінаційні цензи, дискримінація.

Marchuk M. Discriminatory qualifications as a type of archaic qualifications in constitutional law.

It is indicated that the modern processes of domestic state-building, despite Russia's military aggression, are characterized by the further development and implementation of democratic principles of the formation of state authorities and local self-government in the practice of state-building. Under these circumstances, the problem of the legal nature of qualifications is relevant and requires detailed study.

The article is devoted to the study of the constitutional and legal nature of discriminatory qualifications. The work gives their general characteristics and analyzes the application of such varieties as: property (tax) qualification, under which the right to participate in the processes of state construction is associated with the presence of real estate or the payment of taxes by a citizen; gender (sex) qualification, when the right to participate in state-building processes, including the formation of representative bodies of public power, belongs only to male persons and is not recognized or is recognized on a discriminatory basis against female persons. The study also draws attention to racial and nationality qualifications (ethnic qualifications), under which only citizens of a certain race or nationality have the right to apply for positions in public authorities; it also reveals religious qualifications, when the right to participate in the management of state affairs, to elect and be elected to representative bodies of public power is or is not possessed by persons who profess a certain religion or religious figures. The article also analyzes the revolutionary and party censures, under which the right to participate in state-building processes is

limited to persons who participated in the revolution or are members of a certain party, or vice versa, the right to participate in the management of state affairs is limited for such persons.

The paper concludes that Ukraine has studied in detail foreign experience in regulating discriminatory qualifications, and at the national level is trying to prevent the implementation of those that do not meet international legal standards, traditions of national statehood, and the mentality of the Ukrainian people.

Key words: Constitution of Ukraine, constitutional law, state formation, state building processes, qualifications, electoral qualifications, discriminatory qualifications, discrimination.

Постановка проблеми. Сучасні процеси вітчизняного державотворення, незважаючи на військову агресію росії, характеризуються подальшим напрацюванням та впровадженням у практику державного будівництва демократичних засад формування органів державної влади та місцевого самоврядування.

За цих обставин актуальною та такою, що потребує детального вивчення, виступає проблема правової природи цензів, які являють собою умови, кваліфікаційні вимоги до фізичних осіб для реалізації ними свого конституційного права на участь в управлінні державою, що за своєю природою зумовлені потребами суспільства і виступають дієвим механізмом заборони привілеїв чи дискримінаційних перепон для окремих осіб в реалізації ними свого права брати участь в управлінні державними справами, у національних та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, користуватися рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування.

Стан дослідження. Вітчизняна юридична наука питанню розуміння цензів, їх правової природи приділяє увагу доволі поверхово. Свідченням цьому є відсутність комплексних конституційно-правових досліджень у цій сфері. Виняток хіба що становлять виборчі цензи, дослідженням яких займалися такі відомі науковці, як: І.В. Глиняний, Ю.Б. Ключковський, О.В. Марцеляк, С.М. Марцеляк, О.Ф. Нестерович, В.М. Панасюк, В.І. Татарінов, В.М. Шаповал та інші.

Звідси **метою** нашого дослідження є більш повна характеристика дискримінаційних цензів, природа яких полягає у необґрунтованих обмеженнях через які виключаються із числа осіб, що претендують отримати ту чи іншу посаду в органах державної влади та місцевого самоврядування громадяни за ознаками їх майнового стану, національності, статі, партійної приналежності, сповідання релігії тощо.

Виклад основного матеріалу. Конституційно-правове закріплення тих чи інших цензів доволі часто балансує між необхідними обмеженнями, які вводять в інтересах суспільного блага, та дискримінацією – необґрунтованими обмеженнями, які являють собою умови чи кваліфікаційні вимоги, що виключають із числа осіб, що претендують отримати посаду в органах публічної влади громадян за ознаками їх майнового стану, національності, статі, партійної приналежності, сповідання релігії тощо.

Штучні (дискримінаційні) цензи, як пише І.В. Глиняний, породжують безстрокове позбавлення прав громадян, що застосовується до представників опозиції, а також до осіб, соціально-правова незахищеність яких дає привід ігнорувати їхні політичні інтереси. При цьому дискримінаційний характер таких цензів оцінюється з точки зору зіставлення з загальновизнаними світовим співтовариством мінімальними вимогами до демократичних процесів державотворення [1, с. 134].

До числа дискримінаційних цензів зокрема відноситься **майновий (податковий) ценз** – вид конституційного цензу, за якого право приймати участь у процесах державного будівництва, зокрема, у формуванні представницьких органів державної влади й місцевого самоврядування пов'язується з наявністю у громадянина нерухомості, оцінюваної в певну грошову суму, чи сплатою ним податків, не нижчою за визначену законом суму або відсутністю невикланих особою боргів.

Незважаючи на початкову популярність цього цензу протягом ХІХ ст. – початку ХХ ст. внаслідок боротьби бідніших прошарків народу за активне виборче право майновий ценз поступово слабшав і скасовувався, і на сьогодні перетворився на рудимент конституційного права. В сучасній практиці цей ценз майже не застосовується через свій дискримінаційний характер. Виняток складає тільки М'янма, де Основний закон зберіг норму, згідно якої не мають права голосу на виборах особи, які не визнані вільними від боргів [2].

В той же час, існує досить широка зарубіжна практика щодо збереження майнового цензу при реалізації громадянами свого пасивного виборчого права. При цьому частіше всього в якості майнового цензу виступають вимоги до кандидатів, які претендують отримати мандат представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування: 1) бути власником нерухомого майна на території держави чи в межах виборчого округу, від якого висувається кандидат; 2) бути платником податків; 3) мати стабільний річний дохід не менше чітко встановленої виборчим законодав-

ством суми; 4) не бути особою, яка не сплатила чи невчасно сплатила свої борги або має фінансові зобов'язання перед кредиторами чи іншими особами; 5) не бути особою, яка визнана відповідними державними органами неплатоспроможною чи банкрутом [3, с. 141].

За такими критеріями встановлені майнові цензи при реалізації громадянами свого пасивного виборчого права на виборах глави держави Малаві (на посаду Президента і першого віце-президента Малаві не може балотуватися особа, яка визнана або іншим чином оголошена банкрутом), ЦАР (главою Центральноафриканської Республіки може бути громадянин країни, який володіє майном, що розташоване на території держави), Аргентини (Президентом Аргентинської Республіки може бути особа, у якої щорічний дохід складає не менше дві тисячі песо золотом або мають місце інші рівноцінні надходження), Нігерії (Президентом Нігерії не може бути обрано особу, яка визнана банкрутом).

Такі ж критерії застосування майнового цензу мають місце при формуванні інших вищих представницьких органів: у Ліберії парламентарієм може балотуватися тільки особа, яка є платником податків; в Аргентинській Республіці сенатором може бути особа, у якої щорічний дохід складає не менше дві тисячі песо золотом або мають місце інші рівноцінні надходження; у Норвегії не можуть балотуватися до представницького органу влади особи, які отримують соціальну допомогу через бідність; у цілому ряді країн (Велика Британія, Йорданія, Кенія, Тайланд, Малайзія, Ірландія, Шрі-Ланка, Мальта тощо) не можуть бути обрані членами парламенту особи, які визнані судом чи іншим способом банкрутом [3, с. 142-143].

Метою запровадження у конституційному праві зарубіжних країн майнового цензу з самого початку його зародження і по сьогоднішній день є економічна та фінансова самодостатність осіб, які мають намір приймати участь у процесах державного будівництва своєї країни, з тим, щоб у них не було спокуси використати свою посаду для власного незаконного збагачення та не було фінансових чи інших боргових зобов'язань перед іншими фізичними чи юридичними особами, а відповідно й залежності від них.

Саме з цією метою сьогодні у цілому ряді зарубіжних країн (загалом це більш як 80 країн світу [4]) має місце такий різновид майнового цензу як грошова (виборча) застава – чітко визначена сума коштів, яка вноситься у безготівковому порядку на спеціальний рахунок кандидатом або політичною партією під час їх реєстрації на виборах.

Так, на президентських виборах у Сінгапурі кандидат у Президенти вносить грошову заставу у розмірі \$32 000; у Франції застава для кандидата на посаду глави держави становить близько €2000; в Австрії кандидат на посаду Федерального Президента вносить заставу у розмірі \$4 070.

На парламентських виборах грошова застава передбачена законодавством Японії, Вірменії, Південної Кореї, Сінгапуру, Великої Британії та інших країн [5].

В Україні грошова застава застосовується на виборах Президента України, народних депутатів України та місцевих виборах.

Враховуючи архаїчний характер такого майнового цензу, що не сприяє формуванню чеснот відмови від особистого збагачення в політиці, варто було б задуматись над перспективою заміни виборчої застави в нашій країні збиранням списків з підписами виборців на підтримку кандидатів до представницьких органів публічної влади України (як це має місце в Польщі, Грузії, Німеччині) [5]. Таким чином, майновий ценз було б замінено цензом популярності, що є більш репрезентативним критерієм політичної суб'єктності.

Наступним є **гендерний (статевий) ценз** – різновид конституційного цензу, за якого право участі у процесах державотворення, в тому числі й формуванні представницьких органів публічної влади, належить тільки особам чоловічої статі і воно не визнається або обмежено визнається за особами жіночої статі.

Починаючи з кінця XIX – початку XX ст. цей ценз поступово скасовувався під впливом емансипації жінок, і сьогодні у світі майже не має країн, які б передбачали гендерний ценз. В числі останніх держав, що надали жінкам виборчі права були арабські країни Кувейт (2005 р.), Об'єднані Арабські Емірати (2006 р.) та Саудівська Аравія (2011 р.).

Звідси можемо констатувати, що гендерний ценз сучасною практикою державного будівництва розглядається як архаїчне явище, яке не відповідає міжнародним правовим стандартам. Більше того, в розвинутих демократичних країнах Конституції доволі часто містять чіткий імператив, що будь-які прямі або непрямі привілеї чи обмеження прав громадян за ознакою статі забороняються чи що виборче право не може бути обмежено за ознакою статі.

Деякі держави в цьому питанні пішли далі і законодавчо гарантують надання жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній діяльності через запровадження гендерних квот чи преференцій для жінок з метою їх інтеграції у політику та державотворчі процеси.

Україна також відноситься до числа таких країн. Гендерна квота в нашій країні застосовується відповідно до Законів України «Про політичні партії в Україні», «Про забезпечення рівних прав та

можливостей жінок і чоловіків» та Виборчого кодексу України при формуванні виборчих списків кандидатів у депутати на парламентських і місцевих виборах. Цим переслідуються мета забезпечення рівних прав чоловіків і жінок у реалізації їх пасивного виборчого права і саме це стимулює партії до ширшого залучення жінок до активної політичної участі.

Світова практика реалізації механізму гендерних квот буває різною. Наприклад, у Непалі має місце правило, що не менше 5% кандидатів у одномандатних округах повинні бути жінками. В окремих державах існує вимога, згідно якої жінок повинні висувати на «прохідні» місця у списках кандидатів у депутати (Аргентина). Доволі часто політичні партії встановлюють власні неофіційні квоти для жінок – кандидатів на парламентських виборах. Це найбільш поширений механізм забезпечення участі жінок у виборчих кампаніях різних країн (Австрія, Аргентина, Австралія, Велика Британія, Данія, Мексика, Південно-Африканська Республіка, ФРН та інші) [6, с. 245; 7, с. 89-90].

В Україні Виборчий кодекс передбачає, що під час формування загальнодержавного та регіональних виборчих списків партія повинна забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі). Проте цей припис не завжди на практиці реалізується. На наш погляд, виправити ситуацію щодо представництва жінок у вітчизняних органах влади може удосконалення нашого законодавства через, по-перше, якісне викладення норм виборчого законодавства про гендерні квоти з тим, щоб не виникали можливості певних маніпуляцій під час їх практичного застосування, про що пишуть окремі науковці [8, с. 56]; по-друге, через надання імперативного характеру приписам щодо виборчих квот. Наразі цього немає, тому партії дозволяють собі не виконувати законодавчі вимоги щодо гендерних квот. Певною мірою цьому посприяла наша судова практика – рішення національних судів приймалися в руслі Роз'яснення ЦВК щодо застосування деяких положень Закону України «Про місцеві вибори» під час реєстрації кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та старости села, селища, висунутих місцевими організаціями політичних партій на чергових, позачергових та перших місцевих виборах, яке було затверджене Постановою № 362 від 23 вересня 2015 року, і визначило, що недотримання положень вітчизняного законодавства щодо представництва осіб однієї статі у виборчих списках не є підставою для відмови в реєстрації кандидатів у депутати від цих партій.

Законодавцю слід внести зміни до Виборчого кодексу України передбачивши відповідальність партій – учасників виборчих перегонів – за недотримання вимог щодо представництва осіб однієї статі у виборчих списках і недопущення маніпуляцій під час їх практичного застосування.

Прикладом у цьому питанні може слугувати Греція, де рівне відсоткове представництво чоловіків і жінок у списках партій на виборах є обов'язковим (щоправда, тільки на місцевих і регіональних виборах), а списки кандидатів, у яких жінок менше ніж третина, взагалі не реєструються і такі партії не допускаються до виборчої кампанії.

Ценз національності (етнічний ценз) – вид конституційного цензу, за якого право претендувати на отримання посад в органах публічної влади та приймати участь у формуванні представницьких органів державної влади й місцевого самоврядування (реалізуючи своє пасивне виборче право) мають лише громадяни певної національності. Наприклад, згідно Основного закону Туркменістану президентом може бути громадянин Туркменістану з числа туркмен.

Конституція Боснії та Герцеговини передбачає, що Президентатура цієї країни (виконує роль колективного глави держави) складається з трьох членів: одного боснійця та одного хорвата, кожен з яких обирається безпосередньо з території Федерації, та одного серба, що обирається безпосередньо з території Республіки Сербської (ст. V Конституції) [9].

Зазначимо, що зазвичай у сучасній державотворчій практиці ценз національності застосовується у країнах з багатонаціональним складом населення, які мали негативний досвід міжнаціональних конфліктів, з тим, щоб гарантувати участь у процесах державного будівництва представникам різних національностей, які постійно проживають у цій державі

Ще одним дискримінаційним є **расовий ценз**, згідно з яким право брати участь в управлінні країною, так само як і в керівництві державними справами на будь-якому рівні та приймати участь у формуванні представницьких органів публічної влади мають лише громадяни певної раси. Так, тривалий час такий різновид цензу мав місце в Південно-Африканській Республіці, де його запровадження було частиною політики апартеїду, за якою відбувалася расова сегрегація населення та їх окремого представлення в органах влади. Правом приймати участь в управлінні державою, в тому числі й бути обраним до парламенту мали лише білі особи. Дискримінація в тій чи іншій формі мала місце доки расовий ценз як і загалом політика апартеїду не були скасовані у державі в 1994 році [3, с. 144-145].

На сьогодні расовий ценз у конституційному праві зарубіжних держав не існує. Він розглядається як антидемократичний і такий, що суперечить загальновизнаним міжнародним правовим стандартам. Розвинуті демократичні країни на рівні своїх конституцій чітко закріплюють, що не може бути привілеїв чи обмежень прав людини за ознаками її раси чи кольору шкіри.

Релігійний ценз – це вид конституційного цензу, за якого право брати участь в управлінні державними справами, обирати і бути обраним до представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування мають або не мають особи, які сповідують певну релігію чи релігійні діячі.

Сьогодні релігійний ценз, як правило, більше використовується в країнах Сходу та Азії, де має місце великий вплив релігії на суспільство і процеси державотворення. Внаслідок цього в цілому ряді країн цих регіонів приналежність особи до певної релігії чи духовного сану розглядається як обов'язкова умова реалізації нею свого права брати участь в управлінні країною, так само як і в керівництві державними справами на будь-якому рівні та приймати участь у формуванні представницьких органів публічної влади.

Так, Основний закон Мальдів проголошує, що депутатом парламенту та главою держави може бути обрана лише особа, яка сповідує іслам сунітського напрямку. Конституції Афганістану, Алжиру, Пакистану, Тунісу та Сомалі встановлюють, що кандидат на пост Президента повинен бути мусульманином.

У Лівані відповідно до угоди між шийтською, сунітською та маронітською громадами діє правило, що главою держави може бути обраний громадянин лише з числа християн-маронітів, посаду глави уряду повинен займати мусульманин-суніт, а посаду голови парламенту – мусульманин-шиїт [3, с. 147].

В Ірані кандидати в депутати парламенту повинні сповідувати іслам. Проте в країні конституційно передбачено, що місця в парламенті надаються також представникам релігійних меншин, зокрема, зороастрійці та іудеї мають право вибирати по одному депутату, ассирійці і халдеї вибирають разом одного депутата, вірмени-християни півночі та півдня також вибирають одного депутата.

В окремих країнах приналежність особи до певної релігії чи духовного сану навпаки несе обмеження для неї у реалізації свого права брати участь в управлінні державними справами, обирати і бути обраним до представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Наприклад, Конституція М'янми встановлює відсутність активного та пасивного виборчого права у членів релігійних орденів [2].

Конституція Азербайджану встановлює, що релігійні діячі не можуть обиратися депутатами національного парламенту. У Коста-Ріці, Венесуелі та Мексиці не може бути обрано главою держави особу, який має духовний сан. В Італії священники не можуть бути зареєстровані кандидатами у депутати на місцевих виборах [3, с. 147-148].

Незважаючи на те, що запровадження релігійного цензу пов'язано з існуючими в державі традиціями, менталітетом народу цих країн, в той же час відзначимо, що наукова і міжнародна громадськість все частіше сьогодні піднімають питання про його невідповідність міжнародним правовим стандартам і про необхідність якнайшвидшого скасування цього цензу.

Револьюційний ценз – це вид конституційного цензу, за якого право участі у процесах державного будівництва мають лише особи, які приймали участь у революції, що мала місце в державі, або навпаки для таких осіб право брати участь в управлінні державними справами, обирати і бути обраним до представницьких органів публічної влади обмежується.

У сучасній практиці державотворення революційний ценз застосовується вкрай рідко і він виступає або позитивною реакцією суспільства на революційні події в країні, які мали доленосні наслідки для розвитку держави і суспільства, або навпаки як засторога від участі у таких процесах. Так, у Нікарагуа конституційно закріплено, що не можуть обиратися Президентом Республіки громадяни, які здійснювали чи фінансували державний переворот або змінювали конституційний лад країни і, як наслідок таких дій, займали посади урядових міністрів чи заступників міністрів, або керівні посади в інших гілках влади. Натомість в Алжирі кандидат на посаду глави держави повинен підтвердити участь у революції 1 листопада 1954 року, якщо він народився до липня 1942 року або ж, якщо він народився після липня 1942 року, підтвердити неучасть своїх батьків в актах, які ворожі революції 1 листопада 1954 року [10].

В Україні прикладом введення такого роду цензу є Закон «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682-VII, який був прийнятий як реакції на дії влади часів президенства В. Януковича. Цим законом проголошено, що «очищення влади (люстрація) – це встановлена Законом або рішенням суду заборона окремим фізичним особам обіймати певні посади (перебувати на службі) (крім виборних посад) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. При цьому Законом визначено, що заходи з очищення влади (люстрації) здійснюються щодо членів Кабіне-

ту міністрів, керівників центральних органів виконавчої влади, голів силових відомств, військових посадових осіб та інших посадових та службових осіб (крім виборних посад) органів державної влади, органів місцевого самоврядування і осіб, які претендують на зайняття вище зазначених посад [11]. Правда, на сьогодні Закон України «Про очищення влади» вичерпав термін своєї дії.

Партійний ценз – різновид конституційного цензу, за якого право брати участь в управлінні державними справами і бути обраним до представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування мають або не мають особи, які належать до однієї з політичних партій (в одно- чи двопартійних системах – до правлячої партії).

У зарубіжній практиці рідко зустрічаються країни, в яких повністю заборонена діяльність політичних партій. Сьогодні це країни Перської затоки – Об'єднані Арабські Емірати, Бахрейн, Саудівська Аравія, Катар, Оман та Кувейт. В інших країнах діяльність політичних партій конституційно дозволяється і виходячи з рівня демократичності держави там може впроваджуватися партійний ценз, який, за своєю природою доволі різниться.

Наприклад, в Бразилії діє правило, що право бути обраним до органів публічної влади має лише громадянин Бразилії, який належить до будь-якої політичної партії. Натомість у Сінгапурі навпаки відповідно до Основного закону країни, особа може бути обрана Президентом, якщо вона не є членом будь-якої політичної партії на дату її висування на виборах.

В ряді країн партійний ценз проявляється у тому, що він поширюється як заборона деяким політичним партіям та їх членам приймати участь у процесах державного будівництва. Зокрема ми можемо простежити такий підхід у країнах, що застосовують заборону політичних партій, програмні цілі або дії яких спрямовані на повалення конституційного ладу та/або порушення суверенітету й територіальної цілісності держави, чи які пропагують комуністичний та/або націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарні режими. Такого роду обмеження існують в Латвії і Україні.

Також в Україні встановлено обмеження щодо партійного членства низці посадових осіб державного апарату – згідно Закону «Про політичні партії в Україні» членами політичних партій не можуть бути судді, прокурори, поліцейські, співробітники Служби безпеки України, військовослужбовці тощо.

Висновок. Завершуючи дослідження дискримінаційних цензів, можемо відзначити, що вони продовжують мати місце в сучасному світі через різного роду неінтерпретації, коли такого роду цензи розглядаються як особливості цивілізаційного характеру розвитку тієї чи іншої держави і суспільства з урахуванням їх політичних, соціальних, культурних та правових традицій.

Україна детально вивчила зарубіжний досвід щодо конституційно-правового регулювання дискримінаційних цензів та на національному рівні намагається не допустити впровадження тих з них, які не відповідають міжнародним правовим стандартам, традиціям національного державотворення та менталітету українського народу.

В той же час відзначимо, що з метою подальшого формування нашої країни як демократичної, правової, соціальної держави, належної реалізації громадянами України своїх конституційних прав брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, користуватися рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування, варто удосконалити чинне вітчизняне законодавство у цій сфері через:

а) заміну виборчої (грошової) застави для кандидатів до представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування підписними листами на підтримку кандидатів або поєднання грошової застави і підписів виборців на підтримку кандидатів для того, щоб у кандидатів до представницьких органів публічної влади було право вибору, який варіант для них зручніший та вигідніший;

б) реалізацію гендерного цензу в Україні – представництва жінок у вітчизняних органах влади через, по-перше, якісне викладення норм виборчого законодавства про гендерні квоти з тим, щоб не виникали можливості певних маніпуляцій під час їх практичного застосування; по-друге, через надання імперативного характеру приписам щодо виборчих квот; по-третє, передбачення відповідальності партій – учасників виборчих перегонів – за недотримання вимог щодо представництва осіб однієї статі у виборчих списках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глиняний І.В. Виборчі цензи: конституційно-правове дослідження: Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса. 2023. 211 с.
2. Constitution of Myanmar 2008 (rev. 2015). Constitute Project. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Myanmar_2015?lang=en.

3. Нестерович В.Ф. Види виборчих цензів: зарубіжна та українська практика. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/18/10.pdf>.
4. Грошова застава. чи полегшив виборчий кодекс доступ кандидатів та партій до участі в місцевих виборах? URL: <https://cedem.org.ua/analytics/zastava-mistsevi-vybory>.
5. Хаврат М., Шевченко Т. Застава на загальнодержавних виборах: український та міжнародний досвід. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/zastava-na-zagalnoderzhavnyh-vyborah-ukrayinskyj-ta-mizhnarodnyj-dosvid-analitychna-zapyska>.
6. Марцеляк О.В. Вибори народних депутатів України: історія, теорія, практика: Навчальний посібник. Харків: ТОВ «ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС», 2008. 636 с.
7. Марцеляк О.В., Марцеляк С.М. Правова природа та види цензів у виборчому праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 33. Т. 1. С. 79–93. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.33-1.pdf>.
8. Лабенська Л.Л., Татарінов В.І. Регламентация виборчих цензів під час формування органів місцевого самоврядування: історія та сучасність. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 53–56. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-uncategorised/142-9-2021>.
9. Constitution of Bosnia and Herzegovina 1995 (rev. 2009). Constitute Project. URL: www.constituteproject.org/constitution/Bosnia_Herzegovina_2009?lang=en. (дата звернення: 02.10.2025).
10. Constitution of Algeria 1989 (reinst. 1996, rev. 2016). Constitute Project. URL: www.constituteproject.org/constitution/Algeria_2016?lang=en (дата звернення: 13.10.2025).
11. Про очищення влади: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1682-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 44. Ст. 2041. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>.